

Andrei Eșanu

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1190-3075>

Valentina Eșanu

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0421-9320>

Enigma picturii interioare a Bisericii Sf. Gheorghe de la Mănăstirea Suruceni

DOI: <https://doi.org/10.52603/arta.2025.33-1.02>

Rezumat

Enigma picturii interioare a Bisericii Sf. Gheorghe de la Mănăstirea Suruceni

Prima biserică de piatră de la Mănăstirea Suruceni a fost zidită în anii 1825-1828 cu hramul Sfântul Gheorghe. Timp de decenii această biserică a fost împodobită cu icoane. Deși s-a admis că aceasta a fost pictată de iconograful rus Pavel Piscariov (1875-1949), care și-a început cariera artistică în Basarabia după 1906, totuși conform unor documente inedite, această biserică a fost pictată pe interior prin 1890-1891. Drept model i-a servit pictorului, necunoscut deocamdată, programul iconografic din Catedrala Mitropolitană din Iași realizat prin 1884-1887 de celebrul pictor roman de biserici Gheorghe Tattarescu (1818-1894), care a tins să înnoiască arta bisericească din România bazată pe marea artă a Renașterii, îmbinată cu Academismul italian din sec. XVI-XVII, cu Barocul roman și venețian și cu Realismul contemporanilor săi din Italia unde și-a făcut studiile. Admitem că un asemenea stil modern realist de pictare a lăcașelor sfinte din Basarabia a fost aplicat pentru prima dată la Biserica Sf. Gheorghe din Suruceni, ca ulterior să fie urmat după 1906 de alți pictori formați de astă dată în școlile rusești.

Pictura Bisericii de la Suruceni a suportat restaurări în 1942, dar după închiderea mănăstirii de autoritățile sovietice în 1959 a fost distrusă, în mare parte, păstrându-se doar secvențe din cupolele lăcașului, care de asemenea au avut parte de o substanțială restaurare după redeschidere 1991. În urma reconstrucției capitale a bisericii și această parte a vechii picturi (1890-1891) a fost pierdută irecuperabil.

Cuvinte cheie: Gheorghe Tattarescu, Pavel Piscariov, Catedrala Mitropolitană din Iași, pictură ecleziastică, program iconografic, stil renașcentist, stil realist.

Summary

The enigma of the interior painting of the Church of St. George from the Suruceni Monastery

The first stone church of the Suruceni Monastery founded in 1785 was built in 1825-1828 and dedicated to St. George. For decades this church was adorned by some icons. Although it is believed to have been painted by the Russian iconographer Pavel Piscariov (1875-1949), who began his artistic career in Bessarabia after 1906, according to some unpublished documents, the church was painted on the inside around 1890-1891. As the model for the unknown painter served the iconographic program of the Metropolitan Cathedral of Iasi, created in 1884-1887 by the famous Roman church painter Gheorghe Tattarescu (1818-1894), who tried to renew the church art in Romania, based on the great Renaissance style and the Italian Academism of the XVI-XVII centuries, by combining it with the Roman and Venetian Baroque and with the Realism of his contemporaries in Italy where he studied. We admit that such a modern realistic style of painting the holy places in Bessarabia was used for the first time in the Church of St. George in Suruceni and later was followed after 1906 by other painters trained this time in Russian schools.

The Suruceni church painting was restored in 1942, but after the monastery was closed by the Soviet authorities in 1959 and it was largely destroyed, leaving only sections of the church's domes, which were also substantially restored after the reopening in 1991. Following the major reconstruction of the church, this part of the old painting (1890-1891) was lost irretrievably.

Keywords: Gheorghe Tattarescu, Pavel Piscariov, Iasi Metropolitan Cathedral, ecclesiastical painting, iconographic program, Renaissance style, realist style.

Mănăstirea Sfântul Gheorghe Suruceni, la început ca schit, a fost fondată în 1785 de dregătorul domnesc Casian Suruceanu. Pe atunci au fost amenajate câteva chilii, apoi în incintă prin 1793-1794

înălțată și o bisericuță de lemn. După trecerea anilor, dar și a unor greutăți prin care a trecut întreaga Țară a Moldovei această biserică nu numai că s-a șubrezit, dar și deveni cu totul neîncăpătoare. Drept

urmare, consolidându-și gospodăria și moșia, piturul Casian Suruceanu a construit la ctitoria sa prin 1825-1828 o nouă biserică de piatră, de astă dată mult mai mare și mai arătoasă, rămasă în picioare, cu unele modificări arhitectonice, până astăzi [1, p. 74], preluând chiar de la început cu ocazia sfințirii ei și hramul schitului (Fig. 1, 2).

Nu cunoaștem dacă în primele decenii de după zidire această biserică a fost pictată pe interior. Cel puțin nu avem informații în această privință. După câte se vede, după înălțare, Biserica a fost împodobită cu un prim iconostas, care a fost înlocuit cu altul, pe care îl cunoaștem după imagini fotografice din anii '50 ai sec. XX, apoi treptat pe parcurs de decenii și cu mai multe icoane mari și mici. În altarul acesteia din urmă biserici au fost aduse 25 de iconițe, care împodobeau odinioară vechea biserică de lemn (Fig. 3).

Pe când elaboram studiul nostru despre Mănăstirea Suruceni în 2010-2012 pentru volumul „Mănăstiri și Schituri din Republica Moldova”, apărută în 2013 [2, p. 557-576], am aflat că după închiderea lăcașului în 1959 complexul monastic Suruceni cu toate edificiile din incintă au fost puse la dispoziția Ministerului Învățământului, pentru a organiza o școală internat [4, p. 675], dar din cauza târâgării și lipsei de acțiuni hotărâte, în cele din urmă același complex a fost trecut spre folosința Ministerului Ocrotirii Sănătății, care a instalat aici pentru mulți ani Spitalul republican de narcologie nr. 9, instituție cu regim închis, păzită de miliție.

După redeschiderea mănăstirii în 1991 s-a constatat că autoritățile sovietice, fără să țină cont de faptul că prin hotărârea Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești din 31 mai 1947 Mănăstirea Suruceni a fost trecută sub ocrotirea statului ca monument de istorie și cultură din sec. al XVIII-lea [3, p. 271-272] (Fig. 8), după 1959 au recurs la mai multe mutilări, transformări și adaptări, în urma cărora Biserica Sf. Gheorghe a fost transformată în casă de cultură. Drept urmare aceasta a fost vandalizată, fiind lichidate turlile cu cruci, distrugându-i-se în interior iconostasul, altarul prefăcut în scenă, și rămânându-i pereții goi (Fig. 4,5).

În primii ani de după redeschidere (1991) făcându-se ordine elementară în Biserica Sf. Gheorghe, au fost dezbatute și scoase scândurile cu care fusese căptușit tavanul lăcașului s-a văzut că sub acestea se păstrase, fie și într-o anumită măsură deteriorată, fresca de cult din cupolă de o rară frumusețe, ceea ce i-a făcut pe unii cercetători să admită că la o dată anterioară, până la închiderea

mănăstirii în 1959 acest locaș fusese pictat integral pe interior (Fig. 6, 7).

Pentru același volum „Mănăstiri și Schituri din Republica Moldova”, profesorul Emil Dragnev, a realizat un studiu special dedicat „Picturii murale în mănăstirile Moldovei” [5, p. 81-104]. Domnia Sa a constatat că după redeschiderea mănăstirilor din Moldova s-a păstrat doar foarte puțin din vechea artă bisericească, doar fragmentar pe la unele lăcașe. La Mănăstirea Suruceni nu a avut prilejul să studieze, dar a intrat în posesia unei imagini color a picturii murale din cupola Bisericii Sf. Gheorghe, inclusă în volumul menționat, pe care o considerăm că ar fi un fragment din vechea frescă a bisericii surucenene parțial restaurată în anii 1991-1994 (Fig. 9). Din păcate nici acest fragment valoros din vechea frescă nu s-a păstrat, căci în ultima vreme în legătură cu repararea capitală a bisericii s-a purces la repictarea integral, de astă data, într-un nou stil neobizantin a bisericii.

Această imagine ne-a determinat să considerăm că anterior Biserica Sf. Gheorghe a fost pictată pe interior. Când și de cine a fost zugrăvită vom încerca să răspundem în continuare.

În 2012 apare un studiu, deosebit de riguros elaborat, semnat de Natalia Podlesnaia, în care, pe lângă picturile murale din bisericile mănăstirilor Condrița și Hârjauca, face o scurtă caracteristică și a frescei fragmentare din cupola centrală a Bisericii Sf. Gheorghe de la Suruceni, păstrată un timp și după 1991, când mănăstirea a fost redeschisă. Autoarea apreciază valoarea artistică a zugrăvelii care „...reprezenta frumoase tablouri biblice și având iconuri plastice ale Evangheliștilor...”. Pictura, arată în continuare cercetătoarea, „permite, totuși, efectuarea unei analize cel puțin compoziționale (distribuirea compozițională). Maiestru recurge la decorarea tavanului de formă elipsoidală bionică, inspirându-se vădit de la plafoanele baroce. Apar noi elemente în tratarea compoziției religioase ca: liberul zbor, continuitatea cerului, spațiul nelimitat etc. Astfel, această pictură plafonantă abandonează „cadre fixe” pentru a crea iluzia totală a spațiului pictat. Având viziuni largi și resurse bogate, pictorul recurge la deschiderea cerului prin norii ce înconjoară liber plafonul, la figurile antrenate în mișcare și reprezentate în racursiuri, la torsiunea ce se detașează pe un fond luminos, la drapajele ce zboară într-o dezordine aparentă, la masele de aer ce ridică benzile ondulate. Toate acestea îi dau acestei compoziții, realizate în *trompe l'oeil*, iluzia

că lumea invadează realul sub puterea Sfântului Duh” [6, p. 109].

Autoarea, fără a veni cu o datare exactă a picturii murale de la Suruceni, mai susținea că această realizare artistică, dispărută total în prezent, i-ar fi aparținut pictorului rus Pavel Piscariov (1875-1949), care a absolvit școala de pictură C. Kostandi din Odesa, în care predaseră profesori cu studii de la Academia de Arte din Sankt Petersburg. Acesta se stabili la Chișinău, invitat de iconograful K. Khirilov, unde a rămas până la sfârșitul vieții. Marele sale proiecte de pictare a bisericilor din Basarabia el începe să le realizeze de prin 1906, fiind vorba de Biserica Sf. *Constantin și Elena*, în următorii ani Catedrala *Schimbarea la Față și Sfânta Vinere* (ulterior *Înălțarea Domnului*) toate din Chișinău, Catedrala Episcopală *Adormirea Maicii Domnului* din Ismail și *Schimbarea la Față* din Bolgrad (1912-1914), precum și ansamblurile de picturi murale de la biserică Sf. *Spiridon* de la Mănăstirea Hârjauca (1922) [6, p. 107-109.]. În perioada interbelică maestrul a mai pictat numeroase biserici din Târgoviște, și Văcăreasca Nouă (România), precum și din satele basarabene Sângera și Zagoreni [6, p. 107-109.].

Eram gata să susținem opinia cercetătoarei Natalia Podlesnaia, că anume acest renumit pictor de biserici Pavel Piscariov a realizat și fresca interioară de la Biserica Sf. *Gheorghe* de la Suruceni. Îndrumați însă de colegul nostru Tudor Ciobanu am depistat în Arhiva Națională a Republicii Moldova un set de documente, din care reiese că prin iulie-septembrie 1891 Teodosie dirigiuitorul Schitului Suruceni în repetate rânduri face demersuri către Isaachie, episcopul de Chișinău (1891-1892) prin care cere permisiunea de a o picta (fără a se indica numele maestrului iconar care urma să realizeze acest proiect) cu vopsele în ulei, cu cheltuiala aceluiși ieroschimonah Serafim Blănaru [7, Anexa 1], care cu doi ani mai înainte zidise la aceiași biserică un pridvor. În paralel, după câte se vede din același set de documente, odată cu demersurile respective pictarea era în plin proces de realizare, ba, chiar era aproape de finalizare. Or, precum reiese din raportul blagocinului Petru Ghibol al Primei circumscripții bisericesti din județul (uezd) Chișinău din 5 octombrie 1891, acesta la indicația arhierelui chișinăuian arătat mai sus, a examinat la fața locului calitatea zugrăvelii și a constatat că „este realizată corect în spiritul Bisericii Ortodoxe. Locuri neiscusite, de prisos, și necorespunzătoare sacralității (sfințeniei) nu sunt” [8, Anexa 2].

Drept urmare apare o întrebare firească: a putut oare fi pictată o întreagă biserică cum era cea de la Schitul Suruceni într-un timp atât de restrâns (din iulie până în octombrie)? Din informații ulterioare, la care vom reveni mai jos, reiese că Biserica a fost pictată integral, ceea ce ne face să considerăm că lăcașul a început să fie zugrăvit cel puțin cu un an mai înainte. Totuși, de ce atât de târziu starețul Teodosie a cerut învoirea ierarhului de a o picta? Probabil, exista un motiv care îi împiedica sau îl făcea pe dirigiuitor cu întregul său Sobor al schitului să mai îngăduie cu asemenea demersuri. Într-un fel dezvăluirea, fie și parțială, a acestei enigme o vom arăta ceva mai jos.

Prin 1908 când Schitul Suruceni era vizitat de ziaristul Ion Duscian de la cotidianul bucu-reștean *Dimineața*, părintele egumen de atunci Dionisie Erhan i-a spus că „era fericit că putuse zugrăvi în biserică din Suruceni aceleași motive ca și în Mitropolia Iașului” [9], adică în Catedrala Mitropoliei din Iași.

Precum am arătat, pictarea Bisericii Sf. *Gheorghe* a fost finalizată în octombrie 1891, ceea ce ne duce spre gândul, că este absolut credibil faptul, că drept model i-a putut servit zugravului iconar programul iconografic din interiorul Catedralei Mitropolitane din Iași. Aceasta a fost construită între anii 1881-1884, și pictată până în 1887, dată la care a și fost sfințită (Fig. 10), pe când era Mitropolit la Iași basarabeanul Sfântul Ierarh Iosif cel Milostiv (Naniescu) (1875-1902). La ceremonia de sfințire a Catedralei Mitropolitane din Iași la 23 aprilie 1887 a participat și Regele României Carol I, spunând în cuvântul său că „Faptele bune sunt totdeauna răsplătite și poporul român nu uită pe cei care au luptat și luptat pentru Biserică și Patrie” [10]. Tot cu ocazia vizitării Schitului Suruceni în 1908, același ziarist român relatează că starețul Dionisie „știa pe dinafară discursul rostit de Majestatea Sa Regele, cu ocazia sfințirii bisericii Mitropolitane din Iași” și că „Astăzi, precum arăta același stareț, Biserica Sf. *Gheorghe* este refăcută și catapeteazma e lucrată după modelul Mitropoliei din Iași” [9].

În legătură cu aceasta, putem admite că starețul Schitului sau altcineva dintre membrii obștii (poate chiar același tânăr rasofor Dimitrie Erhan, călugărit cu numele Dionisie) vizitând cu ocazie vechea capitală a Moldovei, căzându-le pe plac programul iconografic din Catedrala ieșeană proaspăt pictată, au hotărât să găsească, fie la Chișinău, fie la Iași, un pictor iconar care să le zugrăvească în același mod, și în aceeași manieră

Biserica *Sf. Gheorghe* de la Suruceni. Poate atunci când se executa fresca interioară la lăcașul din Suruceni prin 1890-1891, starețul Teodosie nu s-a încumetat multă vreme să se adreseze ierarhului din Chișinău cu rugămintea de a-i permite pictarea bisericii, deoarece, pe atunci a fost invitat un meșter zugrav de peste Prut, poate chiar cu sprijinul aceluiași Iosif Naniescu, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, în vederea realizării acestui lucru de durată și de mare responsabilitate în spiritul respectării tuturor normelor canonice. Or, încă de pe atunci schitul Suruceni era unul dintre lăcașele Basarabiei care a reușit să rămână în mare parte sălășluit de monahi moldoveni și să întrețină strânse relații cu frații de credință din Regatul României.

Numele acestuia, din păcate nu-l cunoaștem, dar ar putea fi chiar același celebru pictor român Gheorghe Tattarescu (1818-1894), care a reușit în trei ani (1884-1887) să decoreze cu un somptuos program iconografic în stil occidental renascentist și baroc interiorul Catedralei Mitropolitane din Iași. Or, acesta făcuse studii serioase mai mulți ani în Italia și devenise ulterior cunoscut ca „cel mai bun artist pentru pictura bisericilor din Regatul României”. Maestrul în realizarea picturii sale murale a păstrat „tradiția Bisericii Ortodoxe, dar își împlinea dorința fermă „de a înnoi arta bisericească, bazat în special pe contactul său personal cu marea artă a Renașterii, cu Academismul italian de secol XVI-XVII, cu Barocul roman și venețian și cu Realismul contemporanilor săi” din Italia [11, p. 509-535]. În același timp au putut fi invitați la Suruceni și alți meșteri iconari, importanți pictori de biserici de peste Prut, cum ar fi Mișu Pop sau Constantin Lecca școlii de asemenea în Occident [11, p. 520]. Realizarea acestui proiect s-a făcut mai curând în taină, căci autoritățile țariste și cele bisericești din Rusia erau deosebit de reticente și chiar ostile față de toate câte puteau să vină de dincolo de Prut în Basarabia.

Din aceste aprecieri fie și fragmentare desprindem similitudini cu fresca murală din interiorul Catedralei mitropolitane din Iași a maestrului Gheorghe Tattarescu (Fig.11-14).

Pe parcursul verii anului 1942, (or, până la această dată nu mai cunoaștem alte informații despre pictura interioară a Bisericii *Sf. Gheorghe*) din suma solicitată drept ajutor din partea Statului Român pentru lichidarea consecințelor cutremurului din 1940 și a distrugerilor făcute de regimul sovietic, a fost transferată Mănăstirii Suruceni o primă rată de 200 mii lei. Deja la 8 septembrie a

aceluiași an, starețul de atunci Grigorie Căpățână, se adresează Arhiepiscopului Efrem al Chișinăului prin care îl roagă să aprobe cheltuielile pentru unele lucrări efectuate, dar și pentru cele care urmează să fie făcute la mănăstire din contul acestei sume: „...mai întâi de toate să reparăm acea spărtură de zid [circa 90 metri] din ograda mănăstirii cu care s-au cheltuit suma de lei 60.000, plus plata arhitectului Valeriu Ulinici pentru întocmirea devizului și plata arhitectului Direcției Investițiilor Culturale pentru verificarea lui - 20.000 lei, în total 80.000 lei.

Rămânându-ne un rest de 120.000 lei, am socotit de bine ca, din acești bani să reparăm Biserica de vară [*Sf. Gheorghe*], care n-a suferit atât de mult în timpul cutremurului.

De aceea ne-am adresat la mai mulți pictori dintre carii sunt și domnii Grigorie Filatov [12; 6, p. 109] și carele actualmente repară pictura la Biserica *Sfântul Alexandru-Nevschi* [din Chișinău- n.n.]

Cercetând asupra tuturor stricăciunilor Bisericii de vară, dinpreună cu soborul mănăstirii, [s-a hotărât să se facă] repararea picturii în interiorul Bisericii, ornamentelor de zugrăveală, precum și pictarea din nou a icoanei Mântuitorului Hristos, pe plafonul din altar, am convenit la prețul de lei 50.000 cu tot materialul lor. Ceea ce privește Biserica pe dinafară pereții și clopotnița la prețul de 15.000 lei, în total 65.000 [lei].

Suma de 60.000, după părerea noastră, - arăta starețul Grigore (Căpățână) - este potrivită și corespunde devizului aprobat de Sfânta Arhiepiscopie, de oarece după deviz numai manopera de lucrări pe dinăuntru și pe dinafară este de 47.480 [lei], iar materialele la prețul de azi sunt foarte ridicate ...” [13].

Alte detalii despre lucrările care urmau să fie efectuate de pictorii chișinăueni Grigorie Filatov și Ioan Minocikin la Biserica *Sf. Gheorghe* aflăm din oferta acestora semnată la 9 septembrie 1942: „... reparațiunea tuturor crăpăturilor pricinuite de cutremur din noiembrie 1940 și vopsirea lor cu ulei și vopsea potrivit cu culorile picturii bisericești fie ornamente sau icoane. Reparația podului în Altar și pictura din nou a icoanei lui Iisus Hristos (Rugăciunea în grădina Chețimani) ... [precum și] lucrările de lemnărie și tencuială la cafos în clopotniță și pe dinafară a Bisericii la carnisuri, pereții etc” [14]. În afară de aceste lucrări efectuate de pictori, conform actului de recepție din 21 octombrie 1942 s-a mai făcut: „rezidirea arcadelor deasupra ferestrelor la altar; reparată bolta la altar; reparat plafonul deasupra cafasului; s-au rezuit și s-au șlefuit pereții cu mortar de var; restaurată

pictura religioasă; reparația tencuielelor exterioare și văruiul fațadelor” [15]. Pentru lucrările arătate mai sus, pictorul Grigore Filatov a fost remunerat cu 65 mii lei, iar I. Minocikin cu – cc. 56 mii lei [16]. Din aceste informații reiese că pictura interioară din Biserica Sf. Gheorghe realizată încă pe la 1890-1891, rămăsese aproape intactă pe la 1942, când au fost restaurate doar unele fragmente de frescă. În această stare pictura s-a păstrat până după 1959 când a fost închisă mănăstirea.

Din cele arătate mai sus, în baza unor izvoare inedite am ajuns la concluzia, că deși Biserica de vară Sf. Gheorghe de la Mănăstirea Suruceni cu toate că a fost zidită în anii 1825-1828 a fost pictată pe interior doar prin 1890-1891. Drept model pictorului, necunoscut deocamdată, i-a servit programul iconografic din Catedrala Mitropolitană din Iași realizată prin 1884-1887 de maestrul Gheorghe Tattarescu (Fig. 15) care a tins să înnoiască arta bisericească din România, bazată pe marea artă a Renașterii, îmbinată cu Academicismul italian din sec. XVI-XVII, cu Barocul roman și venețian și cu Realismul contemporanilor săi” din Italia unde și-a făcut studiile. Admitem că un asemenea stil modern realist de pictare a lăcașelor sfinte din Basarabia a fost aplicat pentru prima dată la Biserica Sf. Gheorghe din Suruceni, ca ulterior să fie urmat după 1906 de alți pictori formați de astă dată în școlile rusești.

Pictura de la Biserica Sf. Gheorghe a avut parte de restaurări parțiale în 1942 (după urmările cutremurului din 1940) și după redeschiderea Mănăstirii Suruceni 1991, când s-a constatat că aproape toată fresca cu excepția tavanului a fost nimicită în anii de ocupație sovietică. Intervențiile efectuate în ultima vreme la Biserica Sf. Gheorghe au adus la pierderea totală a acestei picturi murale.

Sperăm ca cercetările viitoare să aducă răspuns și la întrebarea: cine a fost zugravul care a pictat biserica de vară de la Mănăstirea Suruceni prin 1890-1891.

Referințe bibliografice

1. Șlapac Mariana, *Arhitectura complexelor monastice*, în *Mănăstiri și Schituri din Republica Moldova*. Coord. Andrei Eșanu, Chișinău, Institutul de Studii Enciclopedice, Tipografia Centrală, 2013, p.74.
2. Cemărtan Romeo, Eșanu Andrei, Eșanu Valentina, *Mănăstirea Suruceni, în Mănăstiri și Schituri din Republica Moldova*. Coord. Andrei Eșanu, Chișinău, Institutul de Studii Enciclopedice, Tipografia Centrală, 2013, p. 557-576.
3. Православие в Молдавии, том I, док. 56, приложение №2, с. 271-272 / Православие в Молдавии, том I, dok. 56, prilozhenie nr. 2, s. 271-272.
4. Православие в Молдавии, том 2, док. 246, с. 675 / Православие в Молдавии, том 2, dok. 246, s. 675.
5. Dragnev Emil, *Pictura murală în mănăstirile Moldovei, în Mănăstiri și schituri din Republica Moldova*. Coord. A.Eșanu, Institutul de Studii Enciclopedice, Tipografia Centrală, Chișinău, 2013, p. 81-104.
6. Podlesnaia Natalia, *Pictura monumentală din Basarabia (1812-1940)*, în *Arta 2012*, Chișinău, p. 107-109.
7. ANA, Fond 208, inv. 4, dos. 1790, f. 3. Vezi Anexa 1, în lucrarea de față.
8. *Repararea bisericii Schitului Suruceni* (ANA, Fond 208, inv. 4, dos. 1790, f 6). Vezi Anexa 2, în lucrarea de față.
9. Duscian Ion, *În Rusia. Împrejurimile Chișinăuului. Schiturile Suruceni și Condrița. Monăstirea Căpriană*, în *Dimineața*, București, 1910, februarie 23, p. 4.
10. *Istoria Catedralei și a Ansamblului Mitropolitan din Iași*. Coord. Petronel Zahariuc și pr. Mihai-Daniel Isai, Iași, Doxologia, 2021, p. 9-11.
11. Sinigalia Tereza, *Pictura murală din Catedrala Mitropolitană din Iași, opera lui Gheorghe Tattarescu. Studiu istoric și iconografic*, în *Istoria Catedralei și a ansamblului metropolitan din Iași*. Coord. Petronel Zahariuc și pr. Mahai-Daniel Isai, Iași, Ed. Doxologia, 2021, p. 509-535.
12. Filatov Grigore (20. 11.1888 – 15.01. 1973), absolvent al Scolii de pictură bisericească (1910-1912), particită la decorarea Catedralei *Adormirea Maicii Domnului* din Ismail între anii 1912-1913, alături de Pavel Piscariov . Împreună cu Al. Plămădeală decorează Catedrala din Tighina între 1934-1936, iar în calitate de pictor șef de șantier realizează în 1937 interiorul mural al bisericii *Sfântul Teodor Tiron* din Chișinău, numită și „Biserica Ciuflea” (Podlesnaia Natalia, *Pictura monumentală din Basarabia (1812-1940)*, în *Arta 2012*, Chișinău, p.109).
13. ANA, Fond 1135, inv. 2, dos. 883, f. 22.
14. ANA, Fond 1135, inv. 2, dos. 883, f. 23.
15. ANA, Fond 1135, inv. 2, dos. 1028, f. 4 și urm.
16. ANA, Fond 1135, inv. 2, dos. 1028, f. 4.

Fig. 1. Biserica Sf. Gheorghe, imagine din 1935 (Arhiva Mănăstirii Suruceni).

Fig. 3. Iconostasul Bisericii Sf. Gheorghe, din anii 50 ai sec. XX (Arhiva Mănăstirii Suruceni).

Fig. 2/1. Biserica Sf. Gheorghe, imagine din 2015.

Fig. 2/2. Biserica Sf. Gheorghe, imagine din 2025.

Fig. 4. Vedere exterioară a Bisericii *Sf. Gheorghe*, Vedere exterioară a Bisericii *Sf. Gheorghe*, ante 1991 (Arhivă Mănăstirii Suruceni).

Fig. 5. Vedere exterioară a Bisericii *Sf. Gheorghe*, ante 1991 (Arhivă a Mănăstirii Suruceni).

Fig. 6. Biserica *Sf. Gheorghe* de la Suruceni, vedere din interior cu fragmente din vechea frescă, ante 1991 (Arhivă a Mănăstirii Suruceni).

Fig. 7.
Vederi din interiorul și exteriorul Biserica Sf. Gheorghe de la Suruceni, în anii 1991
(Arhivă a Mănăstirii Suruceni).

Fig.8.

Fig 9. Sfânta Treime Nou-Testamentară, pictură murală din Biserica Sfântul Gheorghe a mănăstirii Suruceni
(După Dragnev Emil, *Pictura murală în mănăstirile Moldovei*, în *Mănăstiri și schituri din Republica Moldova*.
Coord. Andrei Eșanu, Chișinău, 2013, p. 99.).

Fig. 10. Catedrala Mitropolitană din Iași
(<https://www.monitorulbt.ro/localbt/2022/02/02/catedrala-mitropolitana-iasi-si-a-sarbatorit-hramul-istoric/>).

Fig. 11.

Fig. 12.

Fig. 13.

Fig. 14/1.

Fig. 14/2.

Fig.11-14/2. Fresce din Catedrala Mitropolitană din Iași (Sinigalia Tereza, *Pictura murală din Catedrala Mitropolitană din Iași*, opera lui Gheorghe Tattarescu. *Studiu istoric și iconografic*, în *Istoria Catedralei și a ansamblului metropolitan din Iași*. Coord. Petronel Zahariuc și pr. Mahai-Daniel Isai, Iași, Ed. Doxologia, 2021).

Fig. 15. Gheorghe Tattarescu (1818-1894)

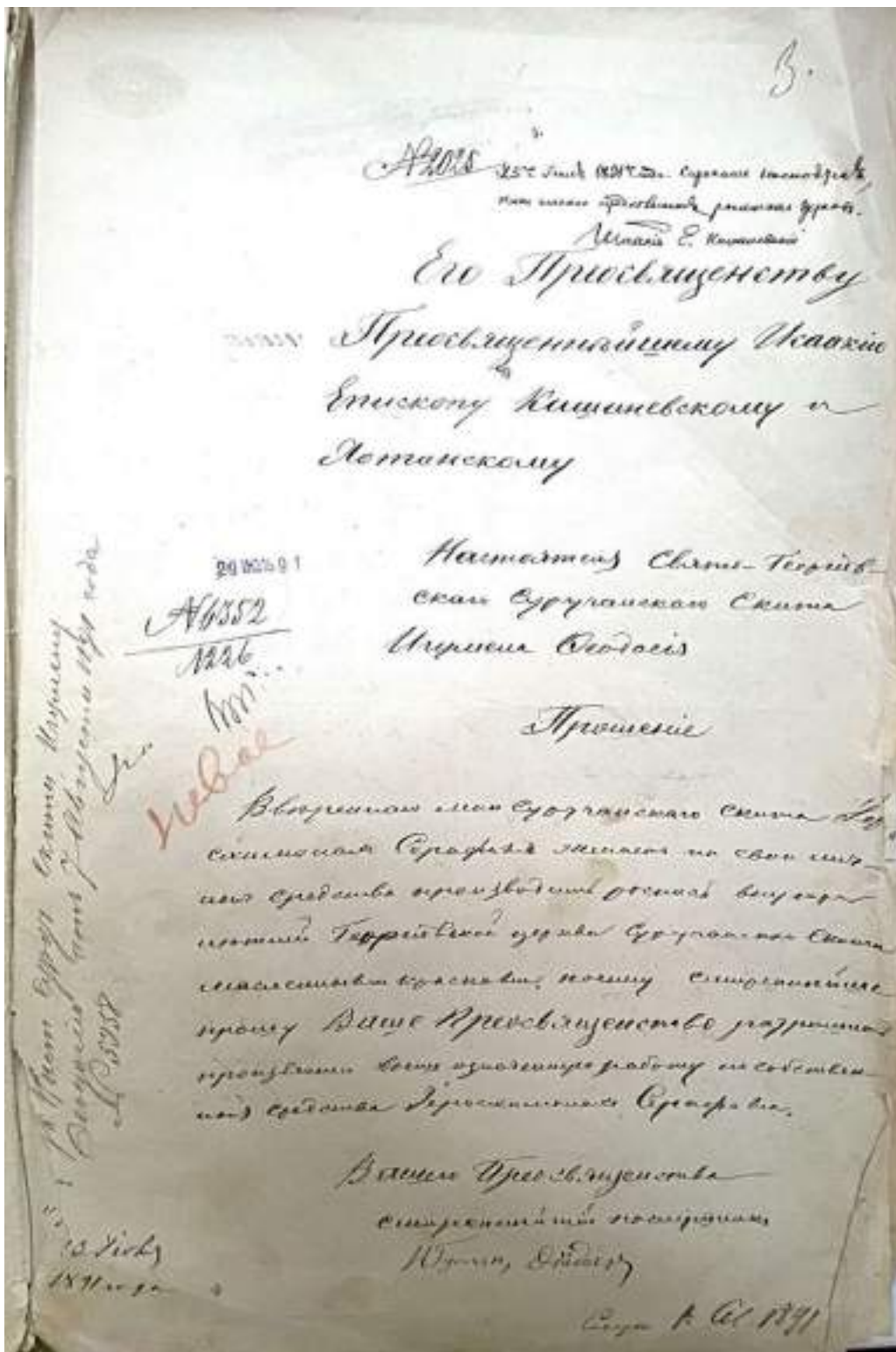

Fig. 16. Iconostasul Bisericii Sf. Gheorghe cu fragmente de frescă, 2012.

Anexe

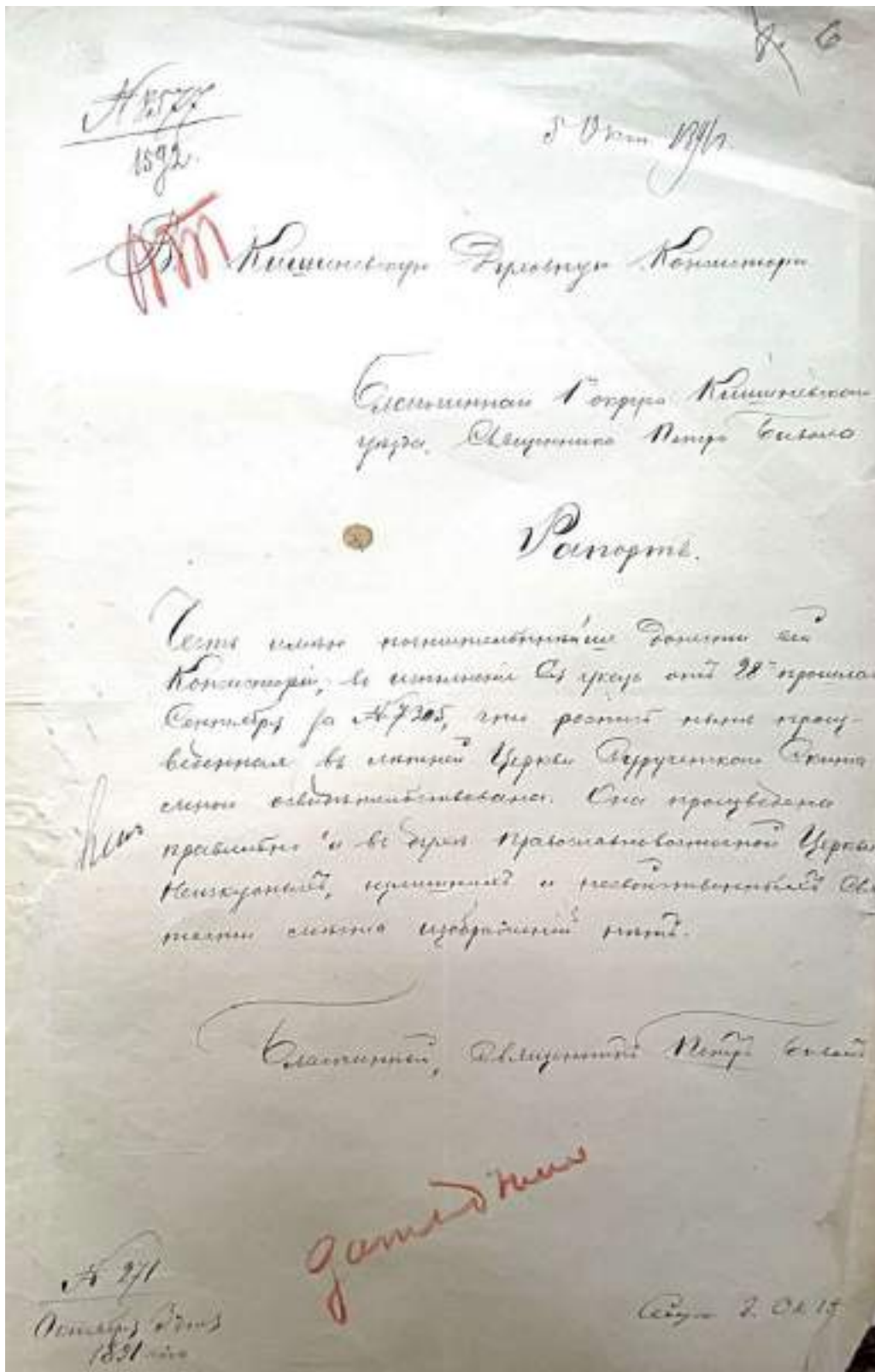
1

1891 iulie 25. – Demersul starețului Teodosie către Isaachie, episcopul de Chișinău prin care cere permisiunea de a picta cu vopsele în ulei Biserica Sf. Gheorghe cu cheltuiala ieroschimonahului Serafim

Original în limba rusă.
ANA, Fond 208, inv. 4, dos. 1790, f. 3.

1891 octombrie 5. - Raportul lui Petru Ghibol, blagocinul Primei circumscripții bisericești din jud. Chișinău privind corectitudinea canonică a executării picturii Bisericii Sf. Gheorghe Suruceni

Original în limba rusă.
ANA, Fond 208, inv. 4, dos. 1790, f. 6.